

Historien bag

Peter Korsgaard

Indlægget vil se på udskiftning og matrikulering. De forskellige korttypers kvaliteter vil blive taget op, mens jeg ikke vil gå ind på anvendelsen - den kommer i andre indlæg. Jeg vil se på nogle udvalgte temaer. Der vil blive inddraget kort fra enestegårdsområder og over hovedgårde.

Tema: Arealanvendelse

Per Grau Møller

Arealanvendelse på Original-1 kort er et meget spændende emne, fordi den kan tolkes som de bedste kilder vi har dertil omkring år 1800. Men på den anden side er emnet problematisk, fordi der er tale om et tematisk, økonomisk kortsæt, som tolkes topografisk. Indlægget vil fokusere på denne problematik og vise eksempler på en meget forsimplet gengivelse af arealanvendelse på kortene og på den anden side brug af meget detaljerede signaturer. Ligeledes vil også drøftes hvilken strategi skal anvendes, hvis man vil digitalisere arealanvendelsen på kortene.

Tema: Stednavne

Peder Gammeltoft

Original-1 kortene indeholder en rigdom af stednavne, som både kan benyttes som kilde til nedlagte bebyggelser, ikke-aftegnede eller registrerede arkæologiske lokaliteter og mange andre kulturhistoriske forhold. Brugen af stednavne som kilde har dog nogle potentielle faldgrupper, ligesom Original-1 kortenes stednavne langt fra er systematiske.

Tema: Gravhøje og øvrige fysisk synlige arkæologiske lokaliteter

Dorthe Haahr Kristiansen

Gravhøje som tema på O1 kort er et oplagt interessefelt for arkæologien, da de med visse begrænsninger udgør et parallelt kildemateriale til den landsdækkende antikvariske registrering af fortidslevn (DKC, Fund og Fortidsminder). Indledningsvis skal der redegøres for en række centrale egenskaber hos O1 kortenes gravhøjstema, der både viser sig som en direkte påtegning med signatur inden for meters nøjagtighed, men også kan komme i en indirekte form via marknavn, typisk afgrænset af et agerområde. Ved jævnførelse med DKC punkterne rejser sig imidlertid en række spørgsmål af kildekritisk art, som retter sig mod denne database og O1 kortenes informationer. Derefter berøres resultaterne af et par arkæologiske undersøgelser af uregistrerede gravhøje efter princippet om museumsverdenens sunde skepsis: Kan vi nu stole på de her kort? Eksemplerne lægger op til diskussion med håbet om inspiration til den videre proces.

Bonitet og "bonitetsdifference"

Mogens Greve

Bestemmelsen af "jordens godhed" – boniteringen – ved 1844-matriklen har været en af de mest centrale oplysninger for mange arkæologer og historikere – dels fordi at boniteten kan fortælle om landbrugsudnyttelsens intensitet i perioden før matriklen, og dels fordi at boniteten i nogen tilfælde kan benyttes som indikation på bebyggelser, der blev nedlagt i f.eks. middelalderen. Boniteten er dog både et resultat både af det geologiske udgangspunkt OG menneskets efterfølgende forbedring af jorden gennem kultivering, dyrkning og ikke mindst gødskning. "Bonitetsdifferencen" er et forsøg på at splitte boniteterne på Original-1 kortene op i den naturligt skabte bonitet og den menneskeskabte bonitet.

Praktisk arkæologi og O1 nr. I

Hugo Hvid Sørensen, Lea Meistrup-Larsen og Grith Lerche

Grusindvinding i Bromme Plantage nord for Sorø vil i løbet af de næste 30 år medføre bortgravningen af et 100 ha stort område med fladedækkende systemer af højryggede agre fra historisk tid. I takt med grusgravningens fremmarch foretager Sydvestsjælland Museum en total GPS-opmåling og 3D-modellering af agrene, således at de omfattende agersystemer kan blive bevaret for eftertiden i virtuel form. Oplægget tager udgangspunkt i de nye opmålinger i Bromme Plantage, og der vises eksempler på 3D modelleringen af de første 20 ha. Herefter gives et interessant eksempel på resultaterne af en sammenligning mellem de kartografiske datas udsagn om agersystemerne i den sydøstlige del af plantagen og de moderne opmålinger af det samme område. Afslutningsvis vil Grith Lerche fortælle om de mange informationer om det historiske landbrug, der kan hentes ved studier af Original 1 kortene, når kortenes udsagn kan suppleres med fysiske iagttagelser af de gamle agersystemer.

Praktisk arkæologi og O1 nr. II

Lars Ewald Jensen

Gamle huse på nye kort. Trods et tidsspænd på op til næsten 2000 år kan O1 kortene bruges som støtte i tolkningen af de arkæologiske fund. Men kan de arkæologiske fund også undersøge en forståelse af O1 kortene? Begge dele vil blive belyst ved konkrete eksempler fra det sydøstfynske område.

Brug af Udskiftningskort og Original 1 kort til rekonstruktion af dyrkningssystemer fra Chr. 5.'s Matrikel (1680'erne)

Jørgen Rydén Rømer

Foredraget vil kort redegøre for de muligheder, der er for at udnyttet O1 kort til at give en række af informationerne i Chr. 5.'s matrikel (1682-1688) en rumlig dimension - og hermed få rekonstrueret dele af 1600-tallets kulturlandskab.

Brug af O1 ved studier af storbyens forvandling 1800-2000

Peder Dam

De fleste forskere og formidlere anvender Original-1 kortene som en kilde til det fortidige landskab (f.eks. arkæologer) eller som en kilde til landskabet og bebyggelsen omkring kortenes udarbejdelse (f.eks. landbrugshistorikere, der arbejder med perioden omkring 1800). Men Original-1 kortene kan også benyttes som en forståelsesramme for landskabets udvikling efter kortenes udarbejdelse: Den voldsomme bymæssige udviklingen i slutningen af 1800-tallet og frem skete i høj grad inden for rammerne af det udskiftede landskab, og kortene kan dermed på et mikroniveau være med til at forklare, hvorfor mange af de fysiske strukturer i byerne og forstæderne såsom veje, skelgrænser og tilsvarende ligger, hvor de gør i dag. Foredraget vil tage udgangspunkt i den københavnske vestegn.

Formidling af kulturhistorien i landskabet

Liv Appel og Kjartan Langsted

Moderne planlægning giver ofte indtryk af, at projektet er forankret kulturhistorisk. Dette mislykkes som regel, fordi man mangler viden om det kulturhistoriske forløb. Herved risikerer man at skabe en forvrænget historieopfattelse. Ved at sammenholde bl.a. udskiftningskort og original 1 kort med Christian V's matrikel fra 1680'erne får man indblik i tidligere tiders landskabsudnyttelse. De kulturhistoriske spor i landskabet, som herved påvises, kan formidles og inkorporeres i den fysiske planlægning.

Hvordan få man fat i kortene - om museernes købsmuligheder, om kortskanninger på nettet og om registreringer af vektoriseringer på HisKIS.net

Claus Dam, Anders Færch-Jensen og Peder Dam

Kulturarvsstyrelsen har været medfinansierende på indscanningen af O1 og har som en del af aftalen med KMS erhvervet retten til at distribuere disse til de danske museer. KUAS er siden det blev kendt i den danske museumsverden blevet bombarderet med forespørgsler om hvornår og hvordan en distribution til museerne kan finde sted, og det vil indlægget ved Claus Dam søge at give et svar på. Derefter vil Anders Færch-Jensen fortælle om KMS'es planer om netadgang til Original-1 kortene, mens Peder Dam vil give en beskrivelse af HisKIS'es registreringer af O1-vektoriseringer til brug i GIS.